

บันทึก

เรื่อง ปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับการโต้แย้งกรรมสิทธิ์ในที่ดินราชพัสดุ
ซึ่งเกี่ยวข้องกับที่ดินของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์
(กรณีที่ดินบริเวณศาลากลาง จังหวัดเก่า บริเวณโรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎิ์
และบริเวณที่ตั้งกองกำกับ การตำรวจภูธรจังหวัดฉะเชิงเทรา)

กระทรวงการคลังได้มีหนังสือ ที่ กค.๐๒๐๑/๑๕๓๑๙ ลงวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๒๖ ถึงสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ความว่า

๑. เดิมกรมธนารักษ์ได้ดำเนินการรังวัดสอบเขตที่ดินราชพัสดุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง แต่สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ได้คัดค้านการรังวัดสอบเขตที่ดินราชพัสดบบางแปลง โดยแจ้งว่าที่ดินราชพัสดุทับเขตโฉนดที่ดินของสำนักงานทรัพย์สินฯ ที่ดินที่เป็นปัญหาโต้แย้งกรรมสิทธิ์และไม่สามารถตกลงกันได้ คือ ที่ดินราชพัสดุบริเวณศาลากลางจังหวัดเก่า บริเวณโรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎิ์ และบริเวณที่ตั้งกองกำกับการตำรวจภูธรจังหวัดฉะเชิงเทรา รวมเนื้อที่ประมาณ ๕๓ ไร่ - งาน ๓๕ ตารางวา ที่ดินดังกล่าวยังไม่มีหนังสือสำคัญสำหรับที่ดิน ปัจจุบันที่ดินผืนนี้ใช้เป็นที่ตั้งสถานที่ราชการกองกำกับการตำรวจภูธรจังหวัดฉะเชิงเทรา สถานีตำรวจภูธรอำเภอเมือง โรงเรียน และให้เทศบาลเมืองฉะเชิงเทราปลูกสร้างอาคารพาณิชย์โดยยกกรรมสิทธิ์ให้กระทรวงการคลัง

๒. สำนักงานทรัพย์สินฯ ได้มีบันทึกสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ที่ ๒๔/๒๕๒๔ ลงวันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๒๔ และ ที่ ๓/๒๕๒๕ ลงวันที่ ๒๙ มกราคม ๒๕๒๕ ถึงประธานกรรมการทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ อ้างว่า ที่ดินแปลงที่พิพาทนี้เมื่อก่อนจะใช้เป็นที่ตั้งสถานที่ราชการ เดิมเป็นที่ดินของกรมพระคลังข้างที่ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ซื้อไว้แต่ปี ๒๔๓๒ ด้วยพระราชประสงค์เดิมจะให้ใช้เป็นสถานที่ราชการ แต่ตามหลักฐาน ต่อมาปรากฏว่า ข้าหลวงเทศาภิบาลสำเร็จราชการมณฑลปราจีนได้ทำความตกลงปรารภจะขอซื้อจากกรมพระคลังข้างที่เพื่อใช้เป็นที่พักที่ทำการและที่พักข้าราชการมณฑลปราจีน ในราคาที่ซื้อขายกันในสมัยนั้นเป็นเงิน ๒,๑๓๐.๐๐ บาท และตกลงจะขอโอนเงินจากกระทรวงมหาดไทยมาซื้อ แต่ตามหลักฐานปรากฏว่ายังมิได้มีการชำระเงินกัน ที่ดินแปลงนี้สำนักงานทรัพย์สินฯ จึงถือว่ายังเป็นที่ดินของตนอยู่ตามเดิมและได้แจ้งไปให้กระทรวงการคลังพิจารณาสั่งการให้กรมธนารักษ์ส่งมอบที่ดินแปลงนี้คืน

๓. กรมธนารักษ์ได้มีบันทึกกรมธนารักษ์ ด่วนมาก ที่ กค.๐๔๐๕/๑๔ ลงวันที่ ๕ มกราคม ๒๕๒๕ และ ที่ กค.๐๔๐๕/๓๐๗๙ ลงวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๒๕ รายงานโต้แย้งมายังกระทรวงการคลังว่า ที่ดินราชพัสดุที่ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา ตามที่สำนักงานทรัพย์สินฯ อ้างสิทธินั้น ข้อเท็จจริงปรากฏว่า ได้มีพระบรมราชโองการในรัชกาลที่ ๖ ที่ ๖๕/๕๐๗ ลงวันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๔๖๔ ให้จัดระเบียบที่ดินที่อยู่ในความครอบครองของส่วน

ราชการโดยให้ส่วนราชการ กระทรวงทบวงกรมต่างๆ ได้สำรวจที่ดินของหลวง นำมาขึ้นทะเบียนที่ราชพัสดุไว้ทางกระทรวงการคลังเสียทางเดียว ฉะนั้น เมื่อส่วนราชการที่ได้ครอบครองที่พิพาทดังกล่าวได้จัดการสำรวจ นำมาขึ้นทะเบียนตามพระบรมราชโองการซึ่งถือเป็นกฎหมายแล้ว จึงถือเป็นที่ดินราชพัสดุ และทางราชการก็ได้ครอบครองใช้ประโยชน์ที่ดินโดยสงบเปิดเผยมานานกว่า ๕๐ ปีแล้ว ประกอบกับเมื่อพระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ พ.ศ. ๒๔๗๙ ได้ตราขึ้นใช้บังคับภายหลังจากที่ทางราชการได้ครอบครองใช้ประโยชน์ที่ดินนั้นแล้ว ก็ไม่มีการโต้แย้งหรือคัดค้านจากสำนักงานทรัพย์สินฯแต่อย่างใด ทั้งเห็นว่าการขอซื้อหรือซื้อตกลงในการซื้อที่ดินจากกรมพระคลังข้างที่ได้เกิดขึ้นก่อนปี พ.ศ. ๒๔๖๔ ซึ่งเป็นระยะเวลานาน แม้จะมีหนังก้อยอยู่จริง ก็ไม่ควรฟ้องร้องให้บังคับคดีได้ เพราะที่ดินดังกล่าวได้ตกเป็นที่ราชพัสดุของรัฐบาลโดยผลแห่งพระบรมราชโองการซึ่งเป็นกฎหมายแล้ว

๔. เมื่อสำนักงานทรัพย์สินฯ และกรมธนารักษ์ มีความเห็นแตกต่างกันเช่นนี้ กระทรวงการคลังจึงได้ให้เจ้าหน้าที่ตรวจสอบและพิจารณารายละเอียดตามหลักฐานของทั้ง ๒ ฝ่ายที่อ้างแล้ว มีข้อเท็จจริงเป็นที่ยอมรับกันได้ดังนี้

๔.๑ ที่ดินแปลงนี้ กรมพระคลังข้างที่ได้ซื้อไว้ในรัชกาลที่ ๕ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๒ ตามพระราชประสงค์จะให้ใช้เป็นสถานที่ราชการ ดังปรากฏหลักฐานตามร่างหนังสือที่ ๗/๑๗๕๖ ลงวันที่ ๗ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๖ จากอธิบดีกรมพระคลังข้างที่ในขณะนั้น คือ กรมขุนสมมตอมรพันธุ์ ถึง กรมหมื่นมรุพงษ์ศิริพัฒน์ ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลปราจีน มีความตอนหนึ่งว่า “.....ที่พระคลังข้างที่ตอนใต้ที่ต้องการใช้ในราชการ ควรจะกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานผูกขาดไปเสีย คงไว้เป็นพระคลังข้างที่แต่ที่ทำผลประโยชน์ การที่จะนำความกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานยกที่ๆ ว่านี้โดยจะให้กรมพระคลังข้างที่นำความกราบบังคมทูลเอง หม่อมฉันก็ไม่รังเกียจ ขอพระบารมีเป็นที่พึ่งแต่เพียงขีดเขตในแผนที่ที่จะได้นำทูลเกล้าถวายเพื่อทรงทราบว่เขตที่พระคลังข้างที่ที่จะขอพระราชทานยกไปใช้ในราชการเพียงไร พอเป็นหลักฐานก็พอ ถ้าได้ช่วยทรงทราบดำริจัดการเพื่อความเรียบร้อยดังทูลมานี้ได้จะเป็นพระคุณ”

๔.๒ เพราะเหตุที่ยังมิได้กราบบังคมทูลขอพระบรมราชานุญาตดังกล่าวต่อมาในช่วงเวลาที่ห่างกัน ๒๑ ปี ก็มีหลักฐานเป็นหนังสือของข้าหลวงเทศาภิบาลสำเร็จราชการมณฑลปราจีน ที่ ๒/๑๑๗๒ ลงวันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๔๕๓ (ร.ศ. ๑๒๗) ถึงอธิบดีกรมพระคลังข้างที่ในขณะนั้น ปรากฏขึ้นมากว่า ที่ดินของพระคลังข้างที่ที่ต้องการใช้ในราชการจำนวน ๕๓ ไร่ ๓๕ ตารางวา คิดราคาซื้อขายกันทั้งหมดเป็นเงิน ๒,๑๓๐ บาท ควรจัดซื้อไว้ด้วยเงินพระคลังมหาสมบัติเพื่อประโยชน์ในราชการ แต่งบประมาณไม่มี ได้มีใบบอกไปยังกระทรวงมหาดไทยแล้ว ถ้าได้รับอนุญาตเมื่อใดจะได้จัดการโอนกรรมสิทธิ์กันต่อไป

๔.๓ จากเอกสารของกรมธนารักษ์ที่อ้าง ปรากฏว่า ในระยะเวลาต่อจากข้อ ๔.๒ เป็นเวลา ๑๑ ปี คือ ในปี พ.ศ. ๒๔๖๔ ซึ่งเป็นรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติได้มีหนังสือกราบบังคมทูลขอพระราชทานเรียนพระราชปฏิบัติ ให้จัดระเบียบบรรดาที่ดินของหลวงอันยังกระจัดกระจายอยู่ในความครอบครองของส่วนราชการต่างๆ มาขึ้นทะเบียนราชพัสดุไว้ทางกระทรวงพระคลังฯ เสียทาง

เดียว จึงได้ทรงมีพระบรมราชโองการในรัชกาลที่ ๖ ให้ส่วนราชการกระทรวงทบวงกรมต่างๆ ได้สำรจนามาชั้นทะเบียนที่ราชพัสดุ

ที่ดินที่พิพาทซึ่งกระทรวงมหาดไทยได้ครอบครองใช้ในราชการโดยสร้างเป็น ที่ว่าการและที่พักข้าราชการมณฑลปราจีน กับส่วนราชการอื่นที่ใช้ที่ดินแปลงนี้ต่างได้ทยอยนำส่ง ชั้นทะเบียนที่ราชพัสดุตามพระบรมราชโองการ ตามบัญชีที่สรรพากรส่งโดยหนังสือ ที่ ๑๐/๓๙๑ ลงวันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๔๖๖ และใบบอก ที่ ๑๗๙/๑๐๐๐๗ ลงวันที่ ๕/๖/๒๔๖๖ กระทรวงการคลังรับขึ้นทะเบียน ตามหนังสือ ที่ ๓๑๖/๑๘๔๑๘ ลงวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๔๖๖ ระบุว่าปกครองเป็นของหลวงมาแต่เดิม และนับแต่เมื่อมีพระบรมราชโองการในรัชกาลที่ ๖ แล้ว กรมพระคลังข้างที่ในขณะนั้นก็ได้ทักท้วงหรือนำความขึ้นกราบบังคมทูลว่าที่ดินดังกล่าวอยู่ในระหว่างซื้อขายจะนำมาขึ้นทะเบียนไม่ได้ หรือไม่ก็ขอพระบรมราชวินิจฉัยให้เสร็จสิ้นไป

๔.๔ ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ เป็นเวลาที่ห่างกันจากปี พ.ศ. ๒๔๖๔ อันเป็นปีที่รัชกาลที่ ๖ ได้ทรงมีพระบรมราชโองการฯ แล้ว นับ ได้ ๑๑ ปีต่อมา และเป็นช่วงระยะเวลาก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๘ เดือน กลับมี หลักฐานตามที่สำนักงานทรัพย์สินฯ อ้าง ตามสำเนาภาพถ่ายหนังสือของกรมพระคลังข้างที่ ที่ ๓๑/๓๑๖๓ ลงวันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๔๗๕ จากเจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ อธิบดีกรมพระคลังข้างที่เรียน มหาอำมาตย์ตรี พระยารรณกระวิสุนทร สมุหเทศาภิบาลสำเร็จราชการมณฑลปราจีนยืนยันเป็น เจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินแปลงดังกล่าว และได้ทวงถามเงินค่าจะซื้อที่ดินว่า “.....แต่จนบัดนี้ก็ยังไม่ได้รับเงินค่าที่ที่กล่าวข้างต้น.....”

สำนักงานทรัพย์สินฯ จึงถือว่าที่แปลงนี้ยังเป็นของตนอยู่ตามเดิม โดยอ้าง หลักฐานไปยังกรมธนารักษ์ และเสนอเรื่องต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ในฐานะประธาน กรรมการทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ให้พิจารณาสั่งให้กรมธนารักษ์ส่งมอบที่ดินแปลงที่เป็น ปัญหาขึ้นคืน แต่กรมธนารักษ์ยังคงโต้แย้งโดยอ้างว่า ตามกฎหมายที่ดินแปลงนี้ได้ตกเป็นที่ราช พสดุ อยู่ในความดูแลของกรมธนารักษ์แล้ว ไม่อาจโอนไปเป็นของสำนักงานทรัพย์สินฯ ตามที่ กล่าวอ้างได้

๕. กระทรวงการคลังได้พิจารณาแล้ว เห็นว่าเรื่องนี้มีปัญหาข้อกฎหมายที่จะต้อง พิจารณายุ ๒ ประเด็น คือ

ประเด็นที่ ๑ ที่ดินแปลงที่พิพาทนี้จะถือว่าต้องอยู่ในบังคับตามพระบรมราช โองการในรัชกาลที่ ๖ ที่ ๖๕/๕๐๗ ลงวันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๔๖๔ หรือไม่

ประเด็นที่ ๒ ตามที่อ้างว่าที่ดินแปลงนี้เป็นการซื้อขาย แต่เมื่อยังมิได้มีการชำระ ค่าที่ดินที่พิพาท จึงต้องตกเป็นของสำนักงานทรัพย์สินฯ นั้น กรมธนารักษ์จะยกอายุความขึ้นเป็น ข้อต่อสู้ได้หรือไม่ เพียงใด

กระทรวงการคลังพิจารณาแล้ว เห็นว่า เพื่อความถูกต้องในการวินิจฉัยปัญหาข้อ กฎหมาย สมควรหารือปัญหาข้อกฎหมายทั้ง ๒ ประเด็นดังกล่าวข้างต้นมายังสำนักงาน คณะกรรมการกฤษฎีกาเพื่อพิจารณาให้เป็นข้อยุติต่อไป

คณะกรรมการกฤษฎีกา (กรรมการร่างกฎหมาย คณะที่ ๘) ได้พิจารณาปัญหาดังกล่าว ประกอบกับคำชี้แจงและเอกสารหลักฐานต่างๆ จากผู้แทนกระทรวงการคลัง (สำนักงานปลัดกระทรวง และกรมธนารักษ์) และผู้แทนสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์แล้ว มีความเห็นดังนี้

(๑) สำหรับปัญหาประการแรกที่ว่า ที่ดินแปลงที่พิพาทนี้จะถือว่าต้องอยู่ในบังคับตามพระบรมราชโองการในรัชกาลที่ ๖ ที่ ๖๕/๕๐๗ ลงวันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๔๖๔ หรือไม่ นั้น เห็นว่า ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราช สมัยกรุงศรีอยุธยาเชื่อมต่อกับตอนต้นกรุงรัตนโกสินทร์ นั้น มีหลักที่ยึดถือกันว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในที่ดินทั้งหมดแต่ผู้เดียว ดังที่บัญญัติไว้ในคำปรารภของ “กฎหมายลักษณะเบ็ดเสร็จ” ว่า

“.....ที่ในแคว้นแคว้นกรุงเทพมหานครศรีอยุธยา มหาติลภพนพรัตน์ราชธานีบุรีรมย์เป็นที่แห่งพระเจ้าอยู่หัว หากให้ราษฎรทั้งหลายผู้เป็นข้าแผ่นดิน อยู่จะได้เป็นที่ราษฎรหาไม่ได้”

และในบทที่ ๔๒ บัญญัติว่า

“ถ้าที่นอกเมืองหลวงอันเป็นแคว้นแคว้นกรุงศรีอยุธยาใช้ที่ราษฎร อย่าให้ซื้อขายแก่กัน”

ดังนั้น ในสมัยนั้นจึงไม่อาจจำแนกได้อย่างชัดเจนว่าทรัพย์สินใดที่มีไว้ใช้จ่ายในราชการของแผ่นดินทั่วไป และทรัพย์สินใดที่มีไว้เพื่อใช้จ่ายในราชการส่วนพระองค์โดยเฉพาะ อย่างไรก็ตาม สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ประทานพระอธิบายเกี่ยวกับทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อใช้จ่ายในราชการส่วนพระองค์โดยเฉพาะในหนังสือสาส์นสมเด็จพระภาคที่ ๕ ฉบับสำนักพิมพ์คลังวิทยา พ.ศ. ๒๔๙๙ หน้า ๔๑๑ ว่า “เดิมพระเจ้าแผ่นดินโปรดให้มิกำบังเงินไว้ข้างพระแท่นที่บรรทมใบหนึ่งสำหรับทรงหยิบพระราชทานผู้ใด หรือใช้จ่ายการอันใดโดยลำพังพระองค์เอง. เห็นจะเรียกกันว่า “เงินข้างที่” .ถึงรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเก็บหอมรอมริบเงินซึ่งเป็นของส่วนพระองค์เพิ่มขึ้นในเงินข้างที่อีกมากสำหรับทรงบำเพ็ญพระราชกุศลต่างๆ และมีเงินซึ่งเรียกว่า “เงินถุงแดง” สำรองไว้ใช้ในเวลาบ้านเมืองเกิดยุคเข็ญ กำบังเก็บเงินข้างที่มีมากขึ้นหรือจะต้องเก็บในท้องหนึ่งต่างหากเหมือนอย่างคลัง จึงเรียกว่า “คลังข้างที่” เกิดขึ้นเมื่อรัชกาลที่ ๒ แต่ดูเหมือนจะเรียกกันแต่ในราชสำนักฝ่ายในมาจนในรัชกาลที่ ๔ จึงเรียกปรากฏในทางราชการ อุทาหรณ์ที่หม่อมฉัน (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ) นึกได้ คือใช้ในหนังสือพระราชทานที่วังแก่พระเจ้าลูกเธอชั้นใหม่ในหนังสือที่ว่า “ที่วังนั้นมิได้บังคับเรียกเอาที่โดยอำนาจราชการเหมือนอย่างสร้างวังมาแต่ก่อน ทรงซื้อด้วยเงินพระคลังข้างที่ อันเป็นเงินของส่วนพระองค์ เหมือนอย่างราษฎรซื้อขายกันตามประเพณีบ้านเมือง”

ต่อมาในรัชสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้ทรงจัดตั้งและแบ่งแยกอำนาจหน้าที่ของกระทรวงต่างๆ เป็นส่วนสัด และทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติพระธรรมนูญหน้าที่ราชการในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ร.ศ. ๑๐๙ (พ.ศ. ๒๔๓๓) ซึ่งมาตรา ๑ กำหนดให้กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ “มีหน้าที่สำหรับจ่ายรักษาเงินแผ่นดินทั้งสรรพราชสมบัติพัสดุทั้งปวง กับถือบัญชีพระราชทรัพย์สำหรับแผ่นดิน และเก็บภาษีอากรเงินขึ้นแผ่นดินตลอดจนพระราชอาณาจักร”

โดยมีการจัดตั้ง “กรมพระคลังข้างที่” ขึ้นในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ โดยให้มีอำนาจหน้าที่ “สำหรับจัดการเงินในพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสิ้น” และในขณะเดียวกันก็ได้มีการจัดตั้ง “กรมราชพัสดุ” ขึ้นในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติเช่นเดียวกัน โดยพระราชบัญญัติพระธรรมนูญหน้าที่ราชการกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ร.ศ. ๑๐๙ มาตรา ๑ บัญญัติให้ “กรมราชพัสดุ” มีอำนาจหน้าที่ “สำหรับจัดการซื้อขายของห้างหลวงและรับจ่ายของส่วย” นอกจากนี้พระราชบัญญัติกรมราชพัสดุ ร.ศ. ๑๐๙ มาตรา ๙ ยังบัญญัติว่า

“มาตรา ๙ ถ้าเป็นที่ตึกที่ดินของหลวง ซึ่งจะให้ขายเลหลัง เสนาบดีพระคลังมหาสมบัติสั่งให้ขาย กรมราชพัสดุเป็นผู้ขายที่ตึกที่ดินของหลวง ซึ่งให้เช่าให้ถือ นอกนั้นก็เป็นที่ที่กรมราชพัสดุจัดการรักษาแลเก็บค่าเช่า แลสรรพสิ่งอื่นนอกจากที่ตึกเรือนที่ดิน เป็นหน้าที่กรมราชพัสดุรักษาไว้ ถ้าควรขายก็จัดการขายทั้งสิ้น”

จากกฎหมายดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าได้มีการจัดตั้ง “กรมพระคลังข้างที่” ให้มีอำนาจหน้าที่จัดการดูแลทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อใช้จ่ายในราชการส่วนพระองค์โดยเฉพาะ และได้มีการจัดตั้ง “กรมราชพัสดุ” ให้มีอำนาจหน้าที่จัดการดูแลทรัพย์สินที่มีไว้ใช้จ่ายในราชการแผ่นดินทั่วไป โดยเฉพาะ “ที่ดินของหลวง” แต่พระราชบัญญัติกรมราชพัสดุ ร.ศ. ๑๐๙ (พ.ศ. ๒๔๓๓) กล่าวไว้ไม่ชัดเจนว่า ที่ดินใดบ้างที่อยู่ในอำนาจของกรมราชพัสดุ ฉะนั้น จึงยังคงมีที่ดินกระจายอยู่ตามกระทรวงต่างๆ อีกมากที่ไม่ได้นำมาให้กรมราชพัสดুরักษา จนกระทั่งรองเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติได้มีหนังสือ ที่ ๒๐๕/๒๓๔๐๐ ลงวันที่ ๑๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๔ กราบบังคมทูลรัชกาลที่ ๖ ดังมีใจความว่า

“ด้วยที่ดินราชพัสดุซึ่งกระทรวงพระคลังมหาสมบัติได้ปกครองอยู่เวลานี้ มีที่ดินตึก บ้านเรือน สวน นา ตลอดจนสถานที่ว่าการกระทรวง และกรมต่างๆ ราชพัสดุประเภทนี้มีคงกระทรวงมาแต่เดิมบ้าง ได้รับและยึดจากเจ้าภาษีนายอากรแทนพระราชทรัพย์ค้างบ้าง และได้รับโอนจากกระทรวงบางกระทรวง มีกระทรวงกลาโหม กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงคมนาคม เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้รับที่ดินเหลือจากเขตถนนตามประกาศพระราชกฤษฎีกานั้นด้วย กระทรวงพระคลังฯ ได้จัดการปกครองขอรับโฉนดและหนังสือสำคัญสำหรับที่ดินขึ้นทะเบียนไว้เป็นหลักฐานมั่นคง เพื่อให้ตรงตามประกาศพระราชบัญญัติออกโฉนดที่ดิน ที่ดินรายใดเป็นสถานที่ว่าการอยู่แล้ว หรือที่ใดควรสงวนไว้เพื่อประโยชน์ในราชการ ก็ตั้งทะเบียนไว้แผนก ๑ ที่ดินรายใดควรขาย ก็ขายไปตามเวลาและราคาอันสมควร ถ้ารายใดยังไม่ควรขาย ก็ได้จัดการให้เกิดประโยชน์เก็บเงินขึ้นงบประมาณแผ่นดิน เมื่อได้จัดการปกครองให้เป็นหลักฐานมั่นคงขึ้นดังกราบบังคมทูลพระกรุณามาแล้วนี้ ได้จำนวนที่ดินมาขึ้นทะเบียนเป็นราชพัสดุทั้งกรุงเทพฯ และหัวเมืองมีจำนวนเป็นอันมาก นอกจากนี้ยังได้ประโยชน์ที่ให้งบประมาณแผนกอื่นเป็นสถานที่ว่าการอยู่เสมอ เป็นการทุนพระราชทรัพย์ขึ้นอีกส่วนหนึ่ง แต่ที่ดินราชพัสดุยังมีกระจายอยู่ตามกระทรวงต่างๆ อีกเป็นอันมาก ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้ากระหม่อมว่า ที่ราชพัสดุประเภทนี้เป็นพระราชทรัพย์คงพระคลังส่วน ๑ และทั้งกระทรวงพระคลังฯ ก็ได้ปกครองรักษาอยู่เป็นส่วนมากอยู่แล้ว สมควรจะรวบรวมบรรดาที่ดินของหลวงอันยังกระจายอยู่ทั่วทุกกระทรวงนั้นมาขึ้นทะเบียนราชพัสดุไว้ทางกระทรวงพระคลังฯ เสียทางเดียว เมื่อกระทรวงและกรมต่าง ๆ

ต้องการที่หลวงเพื่อประโยชน์ราชการแผนกใดอย่างไร ก็ยืมไปเพื่อประโยชน์ราชการนั้นได้ การที่จะจัดการปกครองที่หลวงอันเป็นราชพัสดุให้เป็นหลักฐานสืบไป ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานเรียนพระราชปฏิบัติ ถ้าชอบด้วยพระราชดำริแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชนุญาตจัดการกับกระทรวงต่าง ๆ ต่อไป”

จากคำกราบบังคมทูลของรองเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติดังกล่าว รัชกาลที่ ๖ จึงมีพระบรมราชโองการที่ ๖๕/๕๐๗ ว่า

“ตามหนังสือกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ที่ ๒๐๕/๒๓๔๐๐ ลงวันที่ ๑๔ เดือนนี้ว่า เห็นสมควรจะรวบรวมบรรดาที่ดินของหลวงในกระทรวงต่าง ๆ มาขึ้นทะเบียนราชพัสดุไว้ทางกระทรวงพระคลังฯ เสียทางเดียว เพื่อปกครองให้เป็นหลักฐานสืบไปนั้น หม่อมฉันเห็นชอบด้วยแล้ว ให้ท่านจัดการกับเจ้ากระทรวงต่าง ๆ ในเรื่องนี้ต่อไปเถิด”

เมื่อพิจารณาหนังสือกราบบังคมทูลของรองเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติฯ ประกอบกับพระบรมราชโองการฯ แล้ว จะเห็นได้ว่า “ที่ดินของหลวงในกระทรวงต่าง ๆ” ตามพระบรมราชโองการฯ นั้น หมายถึง “ที่ดินราชพัสดุ” ที่ “ยังมีกระจัดกระจายอยู่ตามกระทรวงต่าง ๆ อีกเป็นอันมาก” ตามหนังสือกราบบังคมทูลของรองเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติฯ นั้นเอง “ที่ดินราชพัสดุ” ในที่นี้จึงหมายถึงที่ดินซึ่งมีไว้เพื่อใช้ในราชการตามกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ ซึ่งหากไม่ได้ใช้ กรมราชพัสดุก็มีหน้าที่เก็บรักษาไว้หรือนำออกให้เช่าหรือขายตามคำสั่งของเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติตามพระราชบัญญัติกรมราชพัสดุ ร.ศ. ๑๐๙ มาตรา ๙ เท่านั้น แม้ว่าพระราชบัญญัติพระธรรมนูญหน้าที่ราชการกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ร.ศ. ๑๐๙ (พ.ศ. ๒๔๓๓)จะได้ยกฐานะกรมพระคลังมหาสมบัติขึ้นเป็นกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ โดยกำหนดให้กรมพระคลังข้างที่อยู่ในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติเช่นเดียวกับกรมราชพัสดุก็ตาม แต่ใน พ.ศ. ๒๔๓๕ รัชกาลที่ ๕ ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรมพระคลังข้างที่ย้ายไปสังกัดกระทรวงมรดกธร แต่ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๓๙ จะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ประกาศยกเลิกกระทรวงมรดกธร แต่ก็ให้กรมพระคลังข้างที่ขึ้นสังกัดในกรมราชเลขาการ มิได้กลับไปขึ้นสังกัดในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติอีก ดังนั้น เมื่อมีพระบรมราชโองการรัชกาลที่ ๖ ใน พ.ศ. ๒๔๖๔ กรมพระคลังข้างที่จึงมิได้อยู่ในสังกัดของกระทรวงพระคลังมหาสมบัติอีกต่อไป

สำหรับที่ดินแปลงที่พิพาทนี้อยู่ในบริเวณที่เรียกว่า ที่ตำบลหน้าเมืองอำเภอเมืองจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยปรากฏข้อเท็จจริงเพิ่มเติมตามบันทึกของพระเจริญ โภคสมบุรณ์ นายทะเบียนกองกลาง สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ลงวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๐๑ ถึงผู้อำนวยการสำนักงานทรัพย์สิน ว่า

“ขอประทานเรื่องที่ดินในจังหวัดฉะเชิงเทราที่ ปรากฏตามลายพระหัตถ์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ แต่ยั้งทรงพระยศเป็นพระองค์เจ้าวรวรณาการ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๒ ทรงรับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้จัดซื้อที่ดินในจังหวัดฉะเชิงเทราเพื่อสร้างทางรถไฟและกิจการอื่น โปรดเกล้าฯ ให้จ่ายเงินพระคลังข้างที่ไม่เกี่ยวข้องแก่เงินแผ่นดินทรงโปรดให้ ๑. นายจำรงค์ ๒. หลวงพิรุฬหิรัญรัช เจ้าพนักงานพระคลังข้างที่เป็นผู้แทนพระองค์ไปจัดซื้อในเวลานั้น การซื้อคือแต่คลองท่าไข่เข้าไปถึงที่ตั้งสถานีและวกไปตามคลองท่าไข่ทางด้าน

ได้ และแต่ปากคลองทำไซ้ไปถึงมุมกำแพงเมือง ในบริเวณนี้เวลานี้เป็นตำบลหน้าเมืองทั้งหมด และตำบลทุ่งหลังวัดปากคลองทำไซ้ ตำบลกลางทุ่ง ตำบลโสธร และตำบลคลองประเวศ รวมทั้งหมดที่จัดซื้อในครั้งนั้นเป็นเนื้อที่ ๑,๕๐๒ ไร่เศษ เป็นเงิน ๑๐,๘๐๓ บาท”

เนื่องจากที่ดินแปลงที่พิพาทนี้ รัชกาลที่ ๕ ได้ทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้จัดซื้อด้วยเงินพระคลังข้างที่ในปี พ.ศ. ๒๔๓๒ จึงเรียกกันว่า “ที่พระคลังข้างที่” และเป็นทรัพย์สินส่วนพระองค์ แยกต่างหากจากทรัพย์สินที่มีไว้ในราชการของแผ่นดินทั่วไป ต่อมาเมื่อมีการจัดตั้ง “กรมพระคลังข้างที่” ขึ้นในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ใน พ.ศ. ๒๔๓๓ “ที่พระคลังข้างที่” จึงอยู่ในความดูแลของ “กรมพระคลังข้างที่” มิได้อยู่ในความดูแลของ “กรมราชพัสดุ” เพราะในขณะนั้นได้มีการจำแนกการปกครองดูแลรักษาที่ดินที่มีไว้ในราชการส่วนพระองค์ โดยเฉพาะออกจากที่ดินที่มีไว้ใช้จ่ายในราชการของแผ่นดินทั่วไปโดยให้ “กรมพระคลังข้างที่” และ “กรมราชพัสดุ” แยกกันดูแลรักษาที่ดินดังกล่าวเป็นส่วนสัดส่วนแล้ว

เมื่อวางหลักได้เช่นนี้แล้ว ปัญหาที่พึงพิจารณาต่อไปก็คือ ได้มีการซื้อขายที่ดินแปลงที่พิพาทนี้กันแล้ว ก่อนที่จะมีพระบรมราชโองการ ที่ ๖๕/๕๐๗ ลงวันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๔๖๔ หรือไม่ เพราะถ้าได้มีการซื้อขายกันแล้ว กรรมสิทธิ์ในที่ดินก็ย่อมโอนไปเป็นของมณฑลปราจีนอันจะทำให้ที่ดินที่พิพาทนี้กลายเป็น “ที่ดินของหลวง” ซึ่งจะต้องอยู่ในบังคับของพระบรมราชโองการดังกล่าว

สำหรับหลักกฎหมายเกี่ยวกับแบบแห่งนิติกรรมการซื้อขายที่ดินในสมัยรัชกาลที่ ๕ ก่อนมีพระบรมราชโองการดังกล่าว นั้น พอสรุปได้ว่า แต่เดิมนั้นตามประกาศขายสวนขายนานาปีเถาะ นพศก ศักราช ๑๒๒๔ (พ.ศ. ๒๔๐๙) และประกาศเพิ่มเติมว่าด้วยขายสวนขายนานาปีเถาะ นพศก ศักราช ๑๒๒๕ (พ.ศ. ๒๔๑๐) กำหนดว่า การซื้อขายที่ดินจะถือเป็นเด็ดขาดได้ก็ต่อเมื่อเจ้าของเดิมได้มอบโฉนดตราแดงให้แก่ผู้ซื้อ แต่ต่อมาก็ได้มีการยกเลิกประกาศดังกล่าวทั้งสองเสีย และมีพระบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ร.ศ. ๑๑๖ มาตรา ๔๘ ข้อ ๒^๑ บัญญัติให้กรมการอำเภอเป็นพนักงานทำหนังสือสัญญาซื้อขาย โดยกรมการอำเภอต้องไปรังวัดเขตที่ให้แน่ใจว่าเป็นการบริสุทธิ์เสียก่อน จึงจะทำสัญญาให้ได้ แต่แบบแห่งนิติกรรมซื้อขายที่ดินดังกล่าว นั้น อาจนำมาปรับกับกรณีที่ดินแปลงที่พิพาทนี้ได้ เพราะข้อเท็จจริงเป็นที่ยอมรับกันว่าที่ดินแปลงนี้ได้ซื้อมาด้วยเงินพระคลังข้างที่ กรณีจึงเป็นที่ดินของพระมหากษัตริย์ ซึ่งก่อนประกาศใช้พระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ พ.ศ. ๒๔๗๙ ที่ดินดังกล่าวอยู่ในความ

^๑ มาตรา ๔๘ กรมการอำเภอเป็นพนักงานทำบริคณห์สัญญา และหนังสือสำคัญต่าง ๆ ตามหน้าที่ในส่วนนี้ คือ

ฯลฯ

ฯลฯ

ข้อ ๒ ถ้าผู้ใดจำหน่ายหรือซื้อขายสิ่งของต่อกัน และทำบริคณห์สัญญา เพื่อเป็นหลักทรัพยกรมการอำเภอก็เป็นพนักงานที่จะทำหนังสือบริคณห์สัญญา แต่การทำหนังสือซื้อขายแลจำหน่ายสิ่งของนี้

ฯลฯ

ฯลฯ

(๒) ถ้าซื้อขายหรือจำหน่ายที่ดินต่อกัน ที่ดินต้องอยู่ในจังหวัดอำเภอนั้น แลนายอำเภอต้องได้ไปเหยียบย่ำรางวัดซันสูตรที่ ให้เป็นการแน่ใจว่าเป็นการบริสุทธิ์ก่อน จึงให้ทำหนังสือบริคณห์สัญญาให้

ดูแลของกรมพระคลังข้างที่และการขายที่ดินดังกล่าวจำเป็นต้องมีพระบรมราชานุญาตให้ขายเสียก่อน จึงจะขายได้^๒

ตามร่างหนังสือ ที่ ๗/๑๗๕๖ ลงวันที่ ๗ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๖ (พ.ศ. ๒๔๕๒) จากกรมขุนสมมตอมรพันธุ์ อธิบดีกรมพระคลังข้างที่ ถึง กรมหมื่นมรุพงษ์ศิริพัฒน์ ข้าหลวงเทศาภิบาลสำเร็จราชการมณฑลปราจีน มีความอยู่ตอนหนึ่งว่า “....ที่พระคลังข้างที่ตอนใดที่ต้องการใช้ในราชการ ควรจะกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานยกขาดไปเสีย....”

จะเห็นได้ว่าอธิบดีกรมพระคลังข้างที่เพียงแต่เสนอแนะให้ข้าหลวงเทศาภิบาลสำเร็จราชการมณฑลปราจีน ขอพระราชทานที่พระคลังข้างที่ที่ต้องการใช้ในราชการจากพระมหากษัตริย์ซึ่งข้าหลวงเทศาภิบาลสำเร็จราชการมณฑลปราจีนก็ได้มีหนังสือ ที่ ๒/๑๑๗๒ ลงวันที่ ๑ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๗ (พ.ศ. ๒๔๕๓) ถึง อธิบดีกรมพระคลังข้างที่ มีความอยู่ตอนหนึ่งว่า

“ด้วยได้รับพระราชทานลายพระหัตถ์ ที่ ๗/๑๗๕๖ ลงวันที่ ๗ มีนาคม ศก ๑๒๖ โปรดเกล้าฯ ว่า ที่ดินตามแผนที่ทำเป็นที่ว่าการและที่พักข้าราชการมณฑลปราจีน ซึ่งมีที่ดินของพระคลังข้างที่ปนอยู่ด้วย ที่ตอนใดต้องการใช้ในราชการ ควรกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานยกขาดตัดตอนไปเสีย นั้น ได้ทราบเกล้าฯ แล้ว

ที่ดินของพระคลังข้างที่ที่ต้องการใช้ในราชการ กว้าง ๖ เส้น ๑๗ วา ยาว ๗ เส้น ๑๕ วา เป็นเนื้อที่ ๕๓ ไร่ ๓๕ วา ทิศตะวันออกจรดลำแม่น้ำบางปะกง ทิศตะวันตกจรดที่นาพระคลังข้างที่ ทิศใต้จรดเขตที่วัดปิตุธิราชสถิตย์ (วัดเมือง) ทิศเหนือจรดที่พระคลังข้างที่....”

จากหนังสือดังกล่าวข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่า ข้าหลวงเทศาภิบาลสำเร็จราชการมณฑลปราจีน ได้หารือไปยังกระทรวงมหาดไทยว่าควรจะขอซื้อหรือขอพระราชทานที่ดินแปลงที่พิพาทนั้นมาใช้ในราชการ ซึ่งกระทรวงมหาดไทยก็เห็นว่าควรจะใช้วิธีการจัดซื้อด้วยเงินพระคลังมหาสมบัติ แต่เงินที่จะจัดซื้อในขณะนั้นยังไม่มี ข้าหลวงเทศาภิบาลสำเร็จราชการมณฑลปราจีนจึงได้มีหนังสือดังกล่าวข้างต้นแจ้งให้อธิบดีกรมพระคลังข้างที่ทราบว่า ถ้าได้รับโอนเงินจากกระทรวงมหาดไทยเมื่อใด ก็จะให้ข้าหลวงเกษตร จัดการโอนกรรมสิทธิ์ในที่ดินแปลงที่พิพาทนี้ต่อไป แต่ก็ไม่ได้ปรากฏข้อเท็จจริงว่าได้มีการชำระเงินค่าที่ดินแปลงนี้แล้วในเวลาต่อมาแต่อย่างใด เพราะตามหนังสือของกรมพระคลังข้างที่ ที่ ๓๑/๓๑๖๓ ลงวันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๔๗๕ จากเจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ อธิบดีกรมพระคลังข้างที่ถึง มหาอำมาตย์ตรี พระยารรณกระวีสุนทร สมุหเทศาภิบาลสำเร็จราชการมณฑลปราจีน นั้นอธิบดีกรมพระคลังข้างที่ได้คัดค้านว่าที่ดินแปลงที่พิพาทนั้นมิได้เป็นที่ของรัฐบาลอย่างสมุหเทศาภิบาลสำเร็จราชการมณฑลปราจีนเข้าใจ และได้กล่าวพาดพิงถึงเงินที่ทางมณฑลปราจีนจะขอโอนจากกระทรวงมหาดไทยเพื่อจัดซื้อที่ดินว่า “.....แต่จนบัดนี้ก็ยังไม่ได้รับเงินค่าที่ที่กล่าวข้างต้น....”

^๒ คำพิพากษาฎีกา ที่ ๗๘๔/๒๕๑๖ (ประชุมใหญ่) ก่อนประกาศใช้พระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ พ.ศ. ๒๔๗๙ การขายที่ดินทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ซึ่งอยู่ในความดูแลของกรมพระคลังข้างที่หรือสำนักงานพระคลังข้างที่ สำนักพระราชวัง นั้น เป็นราชการแผ่นดิน จำเป็นจะต้องมีพระบรมราชานุญาตให้ขายเสียก่อน จึงจะขายได้

นอกจากนี้ก็ไม่ปรากฏข้อเท็จจริงว่าได้มีการกราบบังคมทูลเพื่อขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ขายที่ดินที่พิพาทนี้

ดังนั้น นิติกรรมการซื้อขายจึงยังไม่เกิดขึ้นเพราะเจ้าของที่ดินที่แท้จริงคือพระมหากษัตริย์ยังมิได้ทรงแสดงเจตนาที่จะขาย กรรมสิทธิ์ในที่ดินจึงยังมิได้โอนไปเป็นของมณฑลปราจีน หรือกระทรวงมหาดไทย ที่ดินแปลงที่พิพาทนี้จึงยังคงเป็นที่ดินของพระมหากษัตริย์ อันอยู่ในความดูแลของกรมพระคลังข้างที่อยู่เช่นเดิม

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น คณะกรรมการกฤษฎีกา (กรรมการร่างกฎหมายคณะที่ ๘) จึงเห็นว่า ที่ดินแปลงที่พิพาทนี้มีได้อยู่ในบังคับของพระบรมราชโองการ รัชกาลที่ ๖ ที่ ๖๕/๕๐๗ ลงวันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๔๖๔

๒. สำหรับปัญหาประการที่สอง ที่ว่า ตามที่อ้างว่าที่ดินแปลงนี้เป็นการซื้อขาย แต่เมื่อยังมิได้มีการชำระค่าที่ดินที่พิพาท จึงต้องตกเป็นของสำนักงานทรัพย์สินฯ นั้น กรมธนารักษ์จะยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ได้หรือไม่ เพียงใด นั้นคณะกรรมการกฤษฎีกา (กรรมการร่างกฎหมายคณะที่ ๘) เห็นว่า ในบันทึกกรมธนารักษ์ ด่วนมาก ที่ กค.๐๔๐๕/๑๔ ลงวันที่ ๕ มกราคม ๒๕๒๕ ถึงปลัดกระทรวงการคลัง (ในหน้า ๕) กรมธนารักษ์ได้อ้างข้อต่อสู้เรื่องอายุความไว้ว่า “.....กรมธนารักษ์เห็นว่า การขอซื้อที่ดินจากกรมพระคลังข้างที่เพื่อใช้เป็นที่ว่าการและที่พักข้าราชการมณฑลปราจีน สัญญาซื้อขายที่ดินหรือข้อตกลงในการซื้อขายที่ดินในสมัยนั้นย่อมเกิดขึ้นก่อนปี พ.ศ. ๒๔๖๕ เพราะหลักฐานทางทะเบียนราชพัสดุ กระทรวงมหาดไทยได้ครอบครองใช้ราชการและนำขึ้นทะเบียนราชพัสดุ ปี พ.ศ. ๒๔๖๔ - ๒๔๖๗ ซึ่งเป็นเวลากว่า ๕๐ ปีมาแล้ว ก่อนที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และพระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ จะตราขึ้นใช้บังคับ ที่ดินจึงตกเป็นของกระทรวงมหาดไทยโดยสันนิษฐานได้ว่า กระทรวงมหาดไทยได้ชำระหนี้ตอบแทนแล้ว (ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๖๑^๓) และเป็นที่ราชพัสดุ (ตามพระบรมราชโองการรัชกาลที่ ๖ พ.ศ. ๒๔๖๔ และพระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. ๒๔๑๘) และหรือแม้จะมีหนี้กันอยู่จริงหนั้นนั้นก็ขาดอายุความไม่อาจฟ้องร้องให้บังคับคดีได้ (ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๑๖๕^๔)”

ในเมื่อได้วินิจฉัยใน ๑. แล้วว่า ยังไม่มีการตกลงซื้อขายที่ดินแปลงที่พิพาทนี้ ดังนั้น จึงไม่มีหนี้ที่กรมธนารักษ์จะยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ได้

(ลงชื่อ) อมร จันทรสมบูรณ์

(นายอมร จันทรสมบูรณ์)

เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา

^๓ มาตรา ๔๖๑ ผู้ขายจำต้องส่งมอบทรัพย์สินซึ่งขายนั้นให้แก่ผู้ซื้อ

^๔ มาตรา ๑๖๕ อันอายุความนั้น ถ้าไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่นท่านให้มีกำหนดสิบ

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา
สิงหาคม ๒๕๒๖